

UOT: 311.216; 336.717.6

JEL: M 41

ALIYEV A. T.

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, magistr

AZƏRBAYCANDA BEYNƏLXALQ STANDARTLAR ƏSASINDA MİLLİ UÇOT SİSTEMİNİN YENİDƏN TƏŞKİLİNİN ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi: Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarının tətbiqi ilə bağlı konseptual yanaşmaların təhlili əsasında beynəlxalq standartlara cavab verən milli uçot sisteminin yenidən təşkilinin əsas xüsusiyyətlərini üzə çıxarmaq.

Metodologiya: institusional təhlil.

Əsas nəticələr: Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyatı dünya iqtisadiyyatına getdikcə daha dərin inteqrasiya olunur. Dünyada biznes üçün vahid normativ-hüquqi mühit formalaşır. Bu cür biznes getdikcə daha çox beynəlmiləl xarakter daşıyır. Müvafiq dünya iqtisadi qurumları və təşkilatları vahid uçot və hesabat standartlarını formalaşdırır. Bunun da başlıca məqsədi uçotun və xüsusən də hesabatın dünya miqyasında unifikasiya və harmonizasiyanı təmin etmək sayılır. Ölkənin uçot və hesabat sistemi tədricən beynəlxalq uçot və hesabat sisteminə transformasiya olunur və maliyyə hesabatı sahəsində beynəlxalq standartlara keçirilməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Açar sözlər: maliyyə hesabatı, beynəlxalq standartlar, milli standartlar, milli uçot sistemi.

GİRİŞ

Azərbaycan iqtisadiyyatında aparılan islahatlar kommersiya müəssisələrinin qarşısında bazar münasibətləri üçün xarakterik olan bir sıra yeni vəzifələr qoyur. Bu cür vəzifələrin həlli müəssisənin fəaliyyəti barədə adekvat informasiya olmadan həyata keçirilə bilmir. Həmin qəbildən olan informasiya isə mühəsibat uçotu və hesabatı sistemi əsasında formalaşır. İnformasiyadan əsaslandırılmış iqtisadi qərarların qəbul olunması üçün istifadə edilir. Qəbul edilən qərarlar daim dəyişən biznesin tələblərinə uyğun gəlməlidir. Əks halda ciddi bazar rəqabətinə tab gətirmək və stabil fəaliyyət göstərmək mümkün olmur.

Müasir dövrdə dünya ölkələrinin tərəqqi səviyyəsi şəraitində mühəsibat (maliyyə) uçotu beynəlxalq əlaqələrin yaradılmasında xüsusi vəsitəyə çevrilmişdir. Dünya ölkələrində böyük həcmli korporasiyalar beynəlxalq inteqrasiya əsasında fəaliyyət göstərirlər. Beynəlmilləşmə əməliyyatları, səhmlərə nəzarət paketinin nəzərə alınması, xarici şirkətlərin birləşməsi ilə nəticələnir. Belə şəraitdə digər ölkə müəssisələrinin sənədləri və səhmlərini almaqla onları iqtisadi və siyasi təsir altına salırlar. Bəzi peşəkar uçot xidmətləri də beynəlxalq səviyyədə satılır. Sahibkarlığın beynəlxalq xarakter alması nəticəsində mühəsibat uçotu sisteminin elmi və təcrübi cəhətləri də beynəlxalq xarakter daşımaqdadır.

Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyatı dünya iqtisadiyyatına getdikcə daha dərin inteqrasiya olunur, ölkə müəssisələri və firmalarının digər ölkələrin şirkətləri ilə ticarət-iqtisadi əməkdaşlığı getdikcə genişlənir və dərinləşir. Dünyada biznes üçün vahid normativ-hüquqi mühit formalaşır. Bu cür biznes getdikcə daha çox beynəlmiləl xarakter daşıyır. Müvafiq dünya iqtisadi qurumları və təşkilatları vahid uçot və hesabat standartlarını formalaşdırır. Bunun da başlıca məqsədi uçotun və xüsusən də hesabatın dünya miqyasında unifikasiya və harmonizasiyanı təmin etmək sayılır. Başqa sözlə, ölkənin uçot və hesabat sistemi tədricən beynəlxalq uçot və hesabat sisteminə transformasiya olunur və maliyyə hesabatı sahəsində beynəlxalq standartlara keçirilməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır. Məsələn burasındadır ki, kənar istifadəçilər (investorlar, kreditorlar, o cümlədən xarici investorlar, kreditorlar və sair autsayderlər) maliyyə qərarları qəbul edərkən ilk növbədə maliyyə hesabatının informasiyasından istifadə edir.

Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarının tətbiqi ilə bağlı konseptual yanaşmaların inkişafı

Azərbaycanın iqtisadi münasibətlər sisteminin keçmiş sovet iqtisadi münasibətlər sisteminin əsasında formalaşdığını nəzərə alaraq respublikamızda da Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarına uyğun olaraq ənənəvi milli müha-

sibat uçotu sisteminin yenidən qurulması konsepsiyasının zəruriliyi MDB ölkələrində olduğu kimi aşağıdakı oxşar səbəblər və xüsusiyyətlərlə xarakterizə olunmuşdur:

1. Respublikamızda iqtisadiyyatın keçid dövrünə məxsus qurulmuş yeni mülkiyyət münasibətlərinin və obyektlərinin formalaşdırılması və inkişafını əks etdirən “Mühasibat uçotu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 02 sentyabr 2004-cü il tarixdən qüvvəyə minməsi ilə əlaqədar mühasibat uçotunun beynəlxalq standartlarında verilmiş bir sıra konseptual anlayışlar 1995-ci ildə qəbul edilmiş «Mühasibat uçotu haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu və onun əsasında qəbul edilmiş normativ-hüquqi aktlarla tənzimlənən müvafiq uçot qaydalarında əks etdirilmədiyindən təşkilatların tərtib etdikləri maliyyə hesabatları beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən qəbul edilmirdi.

2. Ənənəvi (milli) mühasibat uçotu və hesabat sistemi inzibati metodlara əsaslandığından təşkilatlar tərəfindən hazırlanmış maliyyə hesabatlarında informasiyanın seçimi və təqdim olunması öncədən müəyyən olunmuş nəticənin əldə olunmasına təsir etdiyi üçün neytral hesab olunmurdu.

3. Ənənəvi (milli) mühasibat uçotu və hesabat sistemində aktivlərin real dəyəri təşkilatların maliyyə vəziyyəti və fəaliyyətinin nəticələrində yalnız ilkin və bərpa dəyəri ilə uçota alındığından fiziki və mənəvi köhnəlməyə məruz qalmış və bu səbəbdən gələcəkdə iqtisadi səmərənin əldə edilməsi üçün yararsız hesab edilən əsas vəsaitlər həmin təşkilatın istehsal potensialının mövcudluğu barədə yanlış təsəvvür yaradırdı və bunun nəticəsi kimi təşkilatın istehsal potensialının səmərəliliyinin təhlil edilməsinə dair həmin hesabatların istifadəçiləri tərəfindən düzgün olmayan qərarların verilməsinə şərait yaradırdı.

4. Ənənəvi mühasibat uçotu qaydalarında qanunvericiliklə əsaslandırılmamış və baş vermiş təsərrüfat əməliyyatlarının qeydiyyatı və uçota alınması iqtisadi mahiyyətinə və realığa görə deyil, hüquqi formaya uyğun olduğu üçün bu əməliyyatlarının müvafiq hesabat dövrlərinə münasib aid olunması təmin edilmirdi.

5. Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarından fərqli olaraq yuxarıda göstərilən hesabat dövrlərində qüvvədə olan ənənəvi mühasi-

bat uçotu qaydalarına əsasən tərtib edilən maliyyə hesabatlarında istifadəçilər tərəfindən təşkilatın fəaliyyəti və maliyyə nəticələri barədə düzgün İqtisadi qərarın qəbul edilməsi zamanı kapitalda dəyişikliklər, balans hesabatı tarixindən sonra hadisələr, Qiymətləndirilmiş öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlər, ədalətli dəyər və digər zəruri hesab edilən informasiyanın açıqlanması təmin edilmirdi.

Ənənəvi (milli) mühasibat uçotu qaydalarına əsasən aktivlərin dəyəri ilkin və bərpa dəyəri ilə qiymətləndirildiyi halda Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının müvafiq müddələrinə uyğun olaraq aktivlərin və öhdəliklərin qiymətləndirilməsi zamanı (tarixi dəyər, cari dəyər, ehtimal olunan satış qiyməti, diskont dəyər və ədalətli dəyər) müxtəlif qiymətləndirmə metodlarından istifadə olunur.

Həmçinin, beynəlxalq standartlar əsasında qəbul olunmuş maliyyə hesabatları elementlərinin mühasibat uçotunda əks etdirilməsi metodikası da ənənəvi (milli) mühasibat uçotu qaydaları ilə müəyyən edilmiş sözügedən elementlərin tanınması və qeydə alınması metodikasından konseptual baxımdan tamamilə başqa meyar və prinsiplərə əsaslanır.

Beynəlxalq standartlara uyğun olaraq maliyyə hesabatlarında təqdim olunan informasiyanın mahiyyətini istifadəçilərə açıqlamaq məqsədilə bu hesabatları hazırlayan mütəxəssislərin Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları barədə əsaslı biliklərə malik olması mühasib peşəsinin inkişafı və yayılması, habelə nüfuzunun artmasına geniş imkanlar yaradacaqdır.

Keçmiş sovet məkanı ölkələrində 1995-2003-cü illəri əhatə edən dövrlər ərzində Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartların tətbiqi üzrə həyata keçirilmiş kompleks tədbirlər və onların icrası ilə bağlı əldə olunmuş praktiki nəticələrin nəzərdən keçirilməsi, bu sahədə toplanmış müsbət təcrübələrdən istifadə etməklə bu standartlara keçidin təmin edilməsi məqsədi ilə Milli Mühasibat Uçotu Standartlarının müddələrinin ilkin uçotda əks etdirilməsinə dair müvafiq mühasibat uçotu qaydalarının hazırlanması və tətbiqi konsepsiyasının yaradılması ilə nəticələnmişdir [6].

Məhz qeyd olunan problemlərin həll edilməsi baxımından “Azərbaycan Respublikasının 2003-

cü il dövlət büdcəsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2002-ci il 26 dekabr tarixli 827 nömrəli Fərmanının 6-cı bəndinin icrasını təmin etmək üçün Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2003-cü il 20

fevral tarixli 29 nömrəli Qərarı ilə "Beynəlxalq Mühəsibat Uçotu Standartlarına keçmək məqsədilə Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarının 2003-2007-ci illərdə hazırlanması və tətbiqi üzrə Proqram" təsdiq edilmişdir [7, s.83].

Cədvəl №1.

Ölkəmizin müəssisə və firmalarında beynəlxalq standartlara uyğun olaraq hesabat formaları

Azərbaycan müəssisələrində hesabat formaları	Beynəlxalq standartlara uyğun hesabat formaları
Mühəsibat balansı	Balans
	Mənfəət və Zərər haqqında hesabat
Mənfəət və zərər haqqında hesabat	Bölüşdürülməmiş mənfəətin yığılması haqqında hesabat
Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında	Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında
Kapitalda dəyişikliklər haqqında hesabat	Xüsusi kapitalda dəyişikliklər haqqında hesabat
Uçot siyasəti və izahlı qeydlər	İzahlı qeydlər

Mənbə: Abbasov İ.M., Məmmədov İ.A., Cabbarov A.S. Mühəsibat Uçotu (Sahələr Üzrə). - Dərslərlik. Bakı, 2017 - 424 s., s.283

Bu Proqramda, göstərilən dövr ərzində Mühəsibat Uçotunun Beynəlxalq Standartları ümumi prinsiplərini özündə əks etdirməklə və ya bu standartlarla nizamlanan bütün tələbləri əhatə etməklə Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarının tətbiqini təmin edən normativ və metodoloji bazasının, o cümlədən "Mühəsibat uçotu haqqında" Qanun layihəsinin və mühəsibat uçotunun aparılmasına dair müvafiq Qaydaların habelə mühəsibat uçotu standartları əsasında iri vergi ödəyiciləri üçün mühəsibat uçotunun avtomatlaşdırılması üzrə proqram tərtibatının və mühəsibat uçotu sahəsində mütəxəssislərin hazırlanması nəzərdə tutulmuşdur.

Həmçinin bir sıra Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarının layihələri, o cümlədən "Büdcə və qeyri-kommersiya təşkilatlarında mühəsibat uçotunun tətbiqinə dair təlimat"ın və "Mühəsibat uçotu haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun yeni layihələri hazırlanmışdır. "Mühəsibat uçotu haqqında" Qanun layihəsi Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinə təqdim edildikdən sonra qeyd olunmuş layihə 2003-cü ilin birinci yarımilliyində Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində birinci oxunuşdan keçmişdir [1, s.146].

Eyni zamanda, bu layihəyə dair müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının, xüsusən də Dünya Bankının 16 iyun 2003-cü il, 11 avqust 2003-cü

il, 18 noyabr 2003-cü il, 28 yanvar 2004-cü il və 13 aprel 2004-cü il tarixli məktubları ilə təqdim etdiyi irad və təkliflər nəzərə alınmaqla, Maliyyə Nazirliyi tərəfindən "Mühəsibat uçotu haqqında" Qanun layihəsi yenidən işlənilərək Milli Məclisə ikinci oxunuşa təqdim edilmiş və 29 iyun 2004-cü ildə qəbul olunmuşdur. Bu Qanunun tələblərinə əsasən müəyyən olunmuş uçot siyasətinin əsas istiqamətlərini özündə əks etdirən Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarının tətbiqi üzrə yeni strategiyanın həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Belə ki, yeni Qanuna əsasən Milli Mühəsibat Uçotu Standartları özündə Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları ilə müəyyən olunmuş bütün məsələləri əks etdirməklə hazırlanmalı və qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydalara uyğun olaraq təsdiq edilməlidir.

Respublikada yeni mühəsibat uçotu sisteminə keçidin uğurla icrasını təmin etmək məqsədi ilə uçot işçilərinin sözügedən standartlar haqqında biliklərinin kifayət qədər olmamasını və ənənəvi mühəsibat uçotu sahəsində toplanmış təcrübələrini nəzərə alaraq bəzi hallarda beynəlxalq standartlarla milli standartlar arasında konseptual xarakter daşımayan texniki fərqlərin yaranmasına yol verilmişdir. Belə ki, Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarından fərqli olaraq müvafiq Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarına

“Hesablar Planı” və beynəlxalq standartların minimum tələbləri əsasında maliyyə hesabatlarının formaları əlavə olunmuşdur.

Bundan başqa, əlavə olaraq bir neçə Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarının hazırlanması nəzərdə tutulmuşdur. Məsələn: “Maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi” adlı Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı əsasında iki Milli Mühəsibat Uçotu Standartı (“Maliyyə hesabatlarının təqdimatı üzrə” və “Kapitalda dəyişikliklər haqqında hesabat üzrə”), həmçinin “Mənfəət vergisi” adlı Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı əsasında iki Milli Mühəsibat Uçotu Standartı (“Cari mənfəət vergisi üzrə” və “Təxirə salınmış mənfəət vergisi üzrə”) hazırlanması nəzərdə tutulmuşdur. Eyni zamanda, ənənəvi mühəsibat uçotunda ədalətli dəyər konsepsiyası olmadığından əlavə olaraq “Ədalətli dəyər üzrə” Milli Mühəsibat Uçotu Standartının hazırlanması da nəzərdə tutulmuşdur.

Beləliklə, mühəsibat uçotu üzrə islahatların aparılması ilə bağlı əldə olunmuş praktikaya və bu sahədə toplanmış təcrübələrə əsaslanaraq ölkədə bazar iqtisadiyyatının inkişafına, dövlət büdcəsinin gəlir və xərclər üzrə mənbələrinin şəffaf və düzgün müəyyən edilməsinə dövlət tərəfindən yönəldilən vahid uçot siyasəti beynəlxalq tələblərə cavab verən Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarının tətbiqi üzrə qəbul olunan strategiyanın təkmilləşdirilməsinə və bununla da yeni milli mühəsibat uçotu sisteminin yaradılmasına gətirib çıxarmışdır.

Milli mühəsibat uçotu sistemi üzrə beynəlxalq standartlara uyğun olaraq islahatların aparılması

Keçmiş sovet məkanı ölkələrindən fərqli olaraq respublikamızda mühəsibat uçotu sahəsində islahatların aparılması obyektiv və subyektiv səbəblərə görə müəyyən gecikmə ilə başlandı, həmin ölkələrin Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına keçid praktikası və bununla bağlı toplanmış təcrübələrin öyrənilməsi və təhlil edilməsi nəticəsində bu islahatlar ölkənin vahid uçot siyasətinə uyğun olaraq müəyyən edilmiş milli strategiyanın mərhələlərlə tətbiq edilməsi üzrə həyata keçirilir [5, s.127]. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyatının dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyası son illər ərzində dövlət tərəfindən həyata keçirilən siyasətin prioritet istiqamətlərindən biri kimi müəyyən edilmişdir.

Milli mühəsibat uçotu sistemi üzrə beynəlxalq standartlara uyğun olaraq islahatların aparılması isə yuxarıda qeyd olunan siyasətin bir hissəsi kimi dövlət uçot siyasətinin əsasını təşkil edir. Bu strategiyanın uğurla davam etdirilməsi vahid dövlət uçot siyasətinin tətbiqi, habelə bazar iqtisadiyyatının tələblərinə uyğun yeni iqtisadi təfəkkürün formalaşması və inkişafı mühəsibat uçotu sahəsində əsaslı islahatların aparılması ilə nəticələnmişdir.

Azərbaycanda mühəsibat uçotu sahəsində islahatların aparılması aşağıdakı mərhələlərlə nəzərdə tutulur [4, s.168].

1. Beynəlxalq standartlar əsasında maliyyə hesabatlarının hazırlanması və təqdim olunması üzrə mühəsibat uçotu subyektlərinin fəaliyyətini tənzimləyən qanunvericilik aktlarının qəbul edilməsi;

2. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş müddətlərdə mühəsibat uçotu subyektləri tərəfindən yeni maliyyə hesabatlarının təqdim olunması üzrə müvafiq normativ-hüquqi aktlarda əks etdirilmiş kompleks tədbirlərin hazırlanması və həyata keçirilməsi;

3. Mühəsibat uçotu subyektləri tərəfindən yeni maliyyə hesabatlarının hazırlanması üzrə əsaslı və zəruri biliklərin əldə edilməsi məqsədi ilə fasiləsiz tədris prosesinin, habelə təsdiq olunmuş proqram sənədləri çərçivəsində bu hesabatların keyfiyyətinə və müəyyən olunmuş müddətlərdə təqdim olunmasına daxili və xarici auditin həyata keçirilməsi.

Bu problemlərin həlli ilə bağlı 2004-cü il 02 sentyabr tarixdə “Mühəsibat uçotu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qüvvəyə minmişdir. Mühəsibat uçotunu tənzimləyən sözügedən qanunvericilik aktında respublikada həyata keçirilən uçot siyasətinin əsas istiqamətləri müəyyən olunmuşdur. Belə ki, Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının, İctimai Sektor üçün Mühəsibat Uçotunun Beynəlxalq Standartlarının və onların əsasında qəbul olunmuş Milli Mühəsibat Uçotu Standartlarının tətbiqinin məqsədləri qabaqcıl beynəlxalq təcrübəyə əsaslanan korporativ və büdcə sektorları üçün maliyyə hesabatlarının bu standartlara uyğun olaraq hazırlanmasından, təşkilatların fəaliyyətinin şəffaflığının və dünya bazarına çıxışının təmin edilməsindən, dövlətin mühəsibat

uçotu sahəsində idarəetmə vəzifəsinin həyata keçirilməsi və islahatların davamlılığının təmin edilməsi üçün institusional inkişafın dəstəklənməsindən ibarətdir.

Ölkədə məqsədyönlü dövlət siyasətinin tətbiqi üzrə zəruri və təxirəsalınmaz tədbirlərin icrasının təmin edilməsi üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 07.02.2005-ci il tarixli "Mühasibat uçotu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə" Fərmanı ilə mühasibat uçotu sahəsində dövlət tənzimlənməsinin həyata keçirilməsi üzrə səlahiyyətlər Maliyyə Nazirliyinə həvalə edilmişdir.

Mühasibat uçotu sahəsində dövlət tənzimlənməsinin əsas məsələlərindən biri də mühasibat uçotu subyektləri tərəfindən beynəlxalq standartların tələblərinə uyğun olaraq maliyyə hesabatlarının daha şəffaf və keyfiyyətli təqdim olunması üzrə işin koordinasiya edilməsi məqsədi ilə müvafiq tədbirlərin hazırlanması və onların icrasının təmin edilməsidir.

Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi göstərilən Qanunun tələblərinə uyğun olaraq mühasibat uçotu sahəsində dövlət tənzimlənməsinin həyata keçirilməsi üzrə ona həvalə edilmiş səlahiyyətlər çərçivəsində Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının və İctimai Sektor üçün Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartlarının Azərbaycan dilinə tərcüməsini və aidliyi beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən bu tərcümələrin rəsmi mətnlər kimi təsdiq olunmasını təşkil etməlidir.

Bundan başqa bu Qanunla Milli Mühasibat Uçotu Standartlarının hazırlanması və mühasibat uçotu sisteminin təkmilləşdirilməsi üzrə məsləhətlər vermək məqsədi ilə Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları və İctimai Sektor üçün Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartları haqqında əsaslı biliklərə malik olan müvafiq icra hakimiyyəti orqanları, kommersiya və qeyri-kommersiya təşkilatları və mühasib peşəsini təmsil edən mütəxəssislərdən seçilmiş Mühasibat Uçotu üzrə Məsləhət Şurasının yaradılması nəzərdə tutulmuşdur.

Mühasibat Uçotu üzrə Məsləhət Şurasının rəsmi rəyləri nəzərə alınmaqla Milli Mühasibat Uçotu Standartlarının müəyyən olunmuş prosedurlar əsasında Maliyyə Nazirliyi tərəfindən təsdiq olunması da Qanunun müvafiq müddəalarında öz əksini tapmışdır [8, s.267]. Hazırda adı

çəkilən Qanunun ayn-ayrı müddələrinin tələblərinə əsasən respublikada mühasibat uçotu subyektlərinin yeni maliyyə hesabatlarının tətbiqi üzrə fəaliyyətini tənzimləyən əsas normativ-hüquqi aktlar paketi demək olar ki, təsdiq olunmuşdur [3, s.185].

Belə ki, Qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada mühasibat uçotu sahəsində Maliyyə Nazirliyinə dövlət tənzimlənməsinin həyata keçirilməsi üzrə verilmiş səlahiyyətlər çərçivəsində göstərilən islahatların aparılması ilə nəzərdə tutulmuş birinci mərhələdə 37 adda Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartının 2006-cı il buraxılışı üzrə Azərbaycan dilinə tərcüməsi işlərinin təşkili, həmçinin bu tərcümələrin Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının Fondu tərəfindən rəsmi mətnlər kimi təsdiq edilmişdir.

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi və yayılması ilə bağlı institusional potensialın formalaşdırılması və təkmilləşdirilməsi üzrə məqsədli tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin 2005-ci il 09 sentyabr tarixli İ-100 №-li əmri ilə «İctimai əhəmiyyətli qurumlar üçün Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına keçməsi müddətləri üzrə» Nümunəvi Proqram təsdiq edilmişdir.

Həmin Proqram əsasında ictimai əhəmiyyətli qurumların siyahısına daxil olunmuş təşkilatın iş xüsusiyyətinə uyğun olaraq müvafiq Proqramın həyata keçirilməsi müəyyən olunmuş qaydada Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi ilə razılaşdırıldıqdan və bu təşkilatın rəhbərinin əmri ilə təsdiq edildikdən sonra tövsiyə olunmuşdur [4, s.246].

NƏTİCƏ

Azərbaycanda yeni mühasibat uçotu sisteminin daha sürətli tətbiqi və əhatə dairəsinin genişləndirilməsi istiqamətində aşağıdakı problemləri qeyd etmək lazımdır:

- mühasibat uçotu və audit sahəsində yeni bilik və bacarıqlara malik mütəxəssislərin, o cümlədən bu sahədə müəllim heyətinin kifayət qədər olmaması;
- beynəlxalq və milli mühasibat uçotu standartlarının tədrisi üzrə metodoloji bazanın olmaması və bu səbəbdən dərsliklər və digər tədris

vəsaitlərinin lazımi səviyyədə tərtib olunmaması;

➤ bəzi ali və digər təhsil müəssisələrində başqa iqtisadi fənlərin tədrisi zamanı yeni mühasibat uçotu sisteminin konseptual əsasının nəzərə alınmaması səbəbindən tələbə və şagirdlərə “sovet uçot sistemi”nə əsaslanan ənənəvi mühasibat uçotunun tədris olunması.

➤ Göstərilən problemlər aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsi ilə aradan qaldırılabilir:

➤ mühasibat uçotu üzrə beynəlxalq və milli standartları əsasında mühasibat uçotunun aparılmasına dair yaradılmış normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi;

➤ mühasibat uçotu sahəsində dövlət tənzimlənməsini həyata keçirən Maliyyə Nazirliyi tərəfindən peşəkar mühasib təşkilatlarının fəaliyyətinin tənzimlənməsi və koordinasiya edilməsi məqsədi ilə müvafiq normativ-hüquqi aktların hazırlanması;

➤ mühasibat uçotu üzrə beynəlxalq və milli standartları əsasında keyfiyyətli maliyyə hesabatlarını tərtib etmək məqsədi ilə auditin həyata keçirilməsi zamanı yaranacaq problemlərin aradan qaldırılması istiqamətində Maliyyə Nazirliyinin həmin orqanlarla bu sahədə beynəlxalq praktikada toplanmış ən yaxşı təcrübəyə əsaslanan birgə fəaliyyətinin qurulması;

➤ beynəlxalq tələblərə cavab verən mühasibat uçotu və audit sahəsində konseptual yanaşma əsasında Təhsil Nazirliyi və sahədə fəaliyyət göstərən digər təşkilatları cəlb etməklə vahid təhsil sisteminin yaradılması və müvafiq metodoloji bazanın hazırlanması;

➤ beynəlxalq və milli standartlara yiyələnən mühasibat uçotu və auditin tədris üzrə ixtisaslaşan ali və digər təhsil müəssisələrinin pedaqoji kadrlarının yenidən hazırlanması;

➤ ali və digər təhsil müəssisələrində təhsil alan tələbə və şagirdlər üçün peşə ixtisasının yenidən təşkil edilməsi, həmçinin mühasibat uçotu üzrə beynəlxalq və milli standartların əsasında tədrisin aparılmasını təmin edən yeni metodoloji

bazanı yaratmaqla müvafiq tədris materiallarının (dərslərlərin, metodiki vəsaitlərin) hazırlanması.

Beləliklə, respublikada iqtisadi islahatların səmərəli həyata keçirilməsini və ölkəyə investisiya axınının ilbəlil artımını təmin edən Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının uğurla tətbiqi və yayılması üçün bu sahədə formalaşmış və dünya kapital bazarının tələblərinə uyğun olaraq qanunvericiliklə müəyyən olunmuş tədbirləri həyata keçirməklə mövcud olan mühasibat uçotu sisteminin qlobal rekonstruksiyası aparılmalıdır.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Abbasov İ.M., Məmmədov İ.A., Cəbbarov A.S. “Mühasibat Uçotu (Sahələr Üzrə)” - Dərslək. Bakı, 2017 - 424 s.
2. «Büdcə təşkilatları və büdcədən kənar dövlət fondlarının maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi, hesabat dövrləri və dərc edilməsi Qaydaları», 06 noyabr 2009, Əmr № İ-138, AR Maliyyə Nazirliyi.
3. Cəfərov E.O., Səbzəliyev S.M., Süleymanov S.M. “Kommersiya təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartlarının” dair Tədris-metodiki vəsait. Bakı-2010
4. Əsədov H., Cəfərov E. Kommersiya təşkilatları üçün Milli Mühasibat Uçotu Standartlarının Konseptual əsasları. İcmal İnformasiya. (Müəllif layihəsi: Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Elmi-Texniki İnformasiya və Texniki-İqtisadi Tədqiqatlar İnstitutu). Bakı-2006
5. Quliyev V., Səbzəliyev S.M. “İdarəetmə uçotu”, Bakı-2014
6. Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları // <http://www.maliyye.gov.az/node/2147>
7. Джафаров Э. Реформирование бухгалтерского учета в Азербайджане на базе МСФО. «Международный бухгалтерский учет» 6(114) - 2008
8. Джафаров Э. Проблемы связанные с переходом на МСФО для предприятий Азербайджана, представляющих общественный интерес. «Международный бухгалтерский учет» 5(125) - май 2009

Основные особенности реорганизации национальной системы бухгалтерского учета в Азербайджане на основе международных стандартов

Резюме

Цель исследования: раскрыть основные черты реорганизации национальной системы учета, отвечающие международным стандартам на основе анализа концептуальных подходов применения национальных стандартов бухгалтерского учета.

Методология: институциональный анализ.

Основные результаты: Экономика Азербайджанской Республики все больше интегрируется в мировую экономику. В мире существует единая нормативно-правовая среда для бизнеса. Такой бизнес становится все более международным. Соответствующие мировые экономические институты и организации формируют единые стандарты бухгалтерского учета и отчетности. Основная цель этого состоит в том, чтобы обеспечить унификацию и гармонизацию учета и, в частности, отчета по всему миру. Система учета и отчетности в стране постепенно трансформируется в международные системы учета и отчетности, и переход на международные стандарты в области финансовой отчетности имеет решающее значение.

Ключевые слова: *финансовый отчет, международные стандарты, национальные стандарты, национальная система учета.*

Aliyev A.T.

The main features of the reorganization of the national accounting system in Azerbaijan based on international standards

Summary

Objective: to reveal the main features of the reorganization of the national accounting system that meet international standards based on the analysis of conceptual approaches to the application of national accounting standards.

Methodology: institutional analysis.

Main results: The economy of the Republic of Azerbaijan is increasingly integrating into the world economy. In the world there is a single regulatory environment for business. Such a business is becoming increasingly international nature. The relevant world economic institutions and organizations formulate uniform accounting and reporting standards. The main objective of this is to ensure the unification and harmonization of accounting and, in particular, the report around the world. The accounting and reporting system in the country is gradually transformed into international accounting and reporting systems, and the transition to international financial reporting standards is crucial.

Key words: *financial report, international standards, national standards, national accounting system.*

Daxil olub: 17. 12.2018

Rəy verib: AMEA İqtisadiyyat Institutunun “Maliyyə, pul-kredit siyasəti” şöbəsinin əməkdaşı i.f.d. Əliyev R.M.